

In dit nummer:

- Naar een nieuwe verzorgingsstaat
- Economisch herstel op vele fronten
- Nieuwe CPB-directeur
- De grijze haren van Nederland
- Recente publicaties
- Voortijdig schoolverlaten

CPB Nieuwsbrief

2006 april

1

Kwartaaluitgave van het Centraal Planbureau

De waarde van normen

Taco van Hoek

De uitstoot van NO-x moet tussen 2000 en 2010 met 40% zijn gedaald. De maximaal toegestane geluidhinder rond Schiphol is via het Totaal Volume Geluid vastgelegd op 63,5 dB(A). Dit zijn slechts enkele voorbeelden van milieunormen die het beleid hanteert. Het valt op dat onbekend is wat dergelijke normen in feite opleveren en kosten. Waarom moet de uitstoot van NO-x eigenlijk

met 40% terug, waarom is niet gekozen voor een reductie met 20% of 60%?

Dat onvoldoende informatie over de effecten van normen serieuze problemen kan opleveren, is onlangs duidelijk geworden bij de Europese normen voor de luchtkwaliteit. Hierbij bleken de normen voor Nederland zo geformuleerd dat het onmogelijk is deze met nationaal beleid te realiseren. Ook minder in het oog springende situaties wijzen op inadequate normstelling. Zo heeft de oude geluidsnorm voor Schiphol van maximaal 10.000 ernstig gehinderde woningen in de directe omgeving van de luchthaven geen effect. Het feitelijke aantal van deze woningen ligt namelijk al jaren (ver) beneden de 10.000. Anders ligt het weer met de contour die hierbij is gehanteerd. Deze contour is eigenlijk een verzameling van een groot aantal subnormen. In de praktijk is het bijna onmogelijk om de contour niet op ten minste enkele punten te overschrijden. Kosten-batenanalyse kan helpen bij het opstellen van efficiënte nor-

men. In theorie is het zelfs mogelijk een optimaal normniveau te bepalen. Dit is het niveau waarbij de marginale maatschappelijke opbrengsten van de norm gelijk zijn aan de marginale maatschappelijke kosten. Verhoging of verlaging van de norm vanuit dit niveau verlaagt de maatschappelijke welvaart. Het afleiden van marginale kosten- en opbrengstenfuncties is verre van eenvoudig en stelt hoge eisen aan de beschikbaarheid van data. Een wat meer pragmatische route is om enkele goed gekozen normniveaus te onderzoeken en tegen elkaar af te zetten. In de VS, waar een aparte leidraad voor kosten-batenanalyse van regelgeving bestaat, wordt bijvoorbeeld aanbevolen om ten minste drie alternatieve normniveaus te onderzoeken op hun kosten en baten. Kosten-batenanalyse van normen kan inzicht bieden in mogelijkheden voor veel betere milieuprestaties tegen beperkte kosten of iets mindere milieuprestaties tegen veel lagere kosten. Het is ook belangrijk om de dynamiek in beeld te brengen. Extreme kosten kunnen soms worden vermeden door private partijen meer tijd te gunnen om op normen in te spelen, terwijl andere normen juist sneller moeten worden aangepast om te voorkomen dat ze sterk aan effectiviteit inboeten.

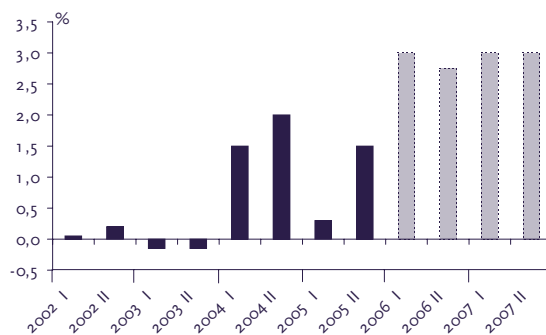
Normstelling is niet alleen een kwestie van doelmatigheid, maar deze speelt in de huidige situatie wel een erg bescheiden rol. Met efficiëntere normen zijn waarschijnlijk nog grote maatschappelijke voordelen te behalen. Het is dan ook hoog tijd om de 'waarde van normen' goed in beeld te brengen. □

Taco van Hoek, onderdirecteur

Korte-termijnraming maart/april 2006

- Naar verwachting versnelt de economische groei dit jaar tot 2¾% en volgend jaar tot 3%.
- De uitvoer profiteert van een gunstig internationaal economisch klimaat en verbetering van de prijsconcurrentiepositie.
- Voor het eerst sinds 2001 dragen in 2006 en 2007 ook binnenlandse bestedingen (consumptie, investeringen en overheidsbestedingen) bij aan de economische groei.
- De werkgelegenheid trekt dit en volgend jaar aan. Het werkloosheidspercentage daalt in beide jaren met ½%-punt, tot gemiddeld 5% in 2007.
- Inflatie en loonontwikkeling blijven in 2006 en 2007 naar verwachting gematigd.

Economische groei in Nederland, 2002-2007^{a)}

^{a)} Groei BBP-volume t.o.v. overeenkomstige periode in voorafgaand jaar, werkdagen gecorrigeerd.

Naar een nieuwe verzorgingsstaat?

Stel, u wordt uitgenodigd een nieuw ontwerp te bedenken voor de Nederlandse verzorgingsstaat. Los van de instituties van vandaag. Bedoeld voor de samenleving van morgen. Hoe ziet die verzorgingsstaat er uit? Wordt alles anders? Is er meer aandacht voor de zogeheten nieuwe risico's, zoals de combinatie van arbeid, leren en zorgen? Legt u meer nadruk op voorzorg en investeren in menselijk kapitaal in plaats van nazorg en het verstrekken van uitkeringen?

Toen wij ons deze vraag stelden, was de eerste stap terug te gaan naar de wortels van de verzorgingsstaat. Wat zijn precies de functies die ze in onze samenleving vervult? We kwamen op drie elementaire functies: herverdelen van inkomen tussen mensen, verzekeren van inkomensrisico's en spreiden van inkomen over de levensloop. Vervolgens analyseerden we welke institutionele structuur deze functies zo doelmatig mogelijk vervult bij verschillende voorkeuren voor sociale gelijkheid en sociale zekerheid. Deze analyse vormt de rode draad in de CPB-studie over de toekomstige verzorgingsstaat getiteld 'Reinventing the Welfare State'.

Herverdeling

Bij herverdeling speelt de vraag hoe we inkomensgelijkheid realiseren met zo min mogelijk verstoringen op de arbeidsmarkt. Doelmatige herverdeling is in het algemeen niet gebaat bij universele regelingen, zoals een basisinkomen. De reden is dat veel geld wordt gegeven aan mensen die geen inkomensondersteuning nodig hebben. Om dit te financieren moet de overheid de belastingdruk hoog opschroeven wat met grote verstoringen gepaard gaat. Het gericht geven van inkomenssteun aan kwetsbare groepen is goedkoper en doorgaans efficiënter. Gerichte inkomenssteun creëert echter verstoringen: het prikkelt mensen met een laag inkomen onvoldoende om te werken of te scholen omdat ze dan de steun weer verliezen. Een hoog minimumloon en looncompressie door vakbonden vergroten dit probleem omdat ze tot minder werkgelegenheid voor laaggeschoolden leiden. Werkbonussen of gerichte belastingverlaging voor werkgevers kunnen de problemen verzachten en de werkloosheid verlagen. Ze verergeren evenwel de arbeidsaanbodverstoringen voor de middeninkomens. Om dit dilemma te vermijden kan verplichte activering in combinatie met sancties de armoedevalproblematiek verminderen zonder de inkomensbescherming voor werkwilligen aan te tasten of verstoringen elders te vergroten.

Verzekering

Sociale verzekeringen verminderen de inkomensgevolgen van arbeidsmarktrisico's als werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, maar lokken tegelijkertijd nalatig gedrag uit. Zo kunnen mensen met een goede sociale verzekering zich minder verantwoordelijk gedragen of een te groot en langdurig beroep op de verzekering doen. Om dit te voorkomen kan de overheid werknemers een

groter eigen risico laten dragen, bijvoorbeeld door lagere of kortere uitkeringen. Dit zet mensen ertoe aan zelf te gaan sparen voor onvoorziene gebeurtenissen. Het volledig vervangen van verzekeringen door individueel sparen is evenwel geen doelmatige oplossing. Het is van belang op zoek te gaan naar verzekeringsvoorwaarden die nalatig gedrag gericht bestrijden. Strenge toelatingseisen en voorwaarden ten aanzien van zoekactiviteiten of de acceptatie van werk blijken bijvoorbeeld effectief. Ook een doelmatige uitvoering is essentieel en vereist dat de verantwoordelijkheid voor de verzekering bij één partij ligt, zodat verzekeringslasten niet kunnen worden afgewenteld. Ontslagkosten kunnen de instroom in sociale verzekeringen verminderen en bedrijven stimuleren te investeren in menselijk kapitaal, hoewel ze ook de dynamiek op de arbeidsmarkt beperken en de werkloosheidsduur verlengen. Tot slot blijkt activeringsbeleid via plichten en sancties ondubbelzinnig tot een significant hogere uitstroom uit de werkloosheid te leiden. De consequenties van juridische ontslagbescherming, ontslagvergoedingen en zachte vormen van actief arbeidsmarktbeleid zijn minder duidelijk.

Levensloop

Schattingen suggereren dat tussen de 60 en 80% van alle uitgaven van de verzorgingsstaat bestaat uit herverdeling naar dezelfde personen over de levensloop. Deze overheidsbemoeienis vloeit voort uit kredietbeperkingen die mensen ondervinden op jongere leeftijd en begrensde rationaliteit om voor later te zorgen. De overheid kan ook op andere manieren met deze beperkingen omgaan, zoals het bieden van studietoelagen of het opleggen van pensioenspaarplicht. Wat is nu efficiënt? En wat kan de overheid beter aan mensen zelf overlaten? De toegevoegde waarde van overheidsbemoeienis is niet zo duidelijk als het gaat om training van werkenden omdat werknemers en werkgevers die goed zelf kunnen organiseren. Een hoge arbeidsparticipatie van moeders vraagt vooral om flexibiliteit op de arbeidsmarkt en betaalbare kinderopvang. Individualisering van belastingheffing is gunstig voor het arbeidsaanbod van vrouwen in vergelijking met een gezinsbelasting. Om de arbeidsdeelname van ouderen te vergroten kunnen fiscale faciliteiten voor de opbouw van pensioen worden versoerd, maar de effecten daarvan zijn vermoedelijk beperkt. Vermindering van spaarsubsidies en flexibilisering van de arbeidsmarkt voor ouderen kunnen wel investeringen in menselijk kapitaal bevorderen.

Toekomst

Uit het bovenstaande valt op te maken dat het optimale ontwerp van de verzorgingsstaat niet sterk afwijkt van de huidige Nederlandse instituties, hoewel er op onderdelen wel verbeteringen mogelijk zijn. Een revolutie lijkt daarom niet nodig. Hoeft er dan niet te worden hervormd in de toekomst? Die conclusie zou voorbarig zijn. Zowel toenemende vergrijzing als technologie die laaggeschoolde arbeid overbodig maakt, zetten de Nederlandse verzorgingsstaat onder druk. De overheid streeft in dit licht naar

een vergroting van de arbeidsdeelname. Om dat te realiseren moeten prikkels worden versterkt. Maar prikkelen doet pijn: de overheid ontkomt daarom niet aan het maken van keuzes en het heroverwegen van dilemma's. In *'Reinventing the Welfare State'* ontwikkelen we drie toekomstbeelden voor de verzorgingsstaat die beogen de arbeidsmarktparticipatie te verbeteren, uitgaande van verschillende maatschappelijke prioriteiten ten aanzien van de dilemma's. Ze dragen de namen: gerichte verzorgingsstaat, universele verzorgingsstaat en decentrale verzorgingsstaat. Hoeveel valt te winnen en tegen welke prijs?

Gerichte verzorgingsstaat

Een flexibele arbeidsmarkt en meer individuele verantwoordelijkheid kenmerken de gerichte verzorgingsstaat. De overheid treedt terug in de sociale zekerheid, maar solidariteit met de zwaksten in de samenleving blijft gehandhaafd via gerichte inkomensondersteuning. Het stelsel beweegt zich in de richting van de Angelsaksische landen. Een concreet hervormingspakket langs deze lijnen omvat een verschuiving van sociale verzekeringen naar individuele spaarvoorzieningen, de introductie van één uniform belastingtarief (een vlaktaks) van 27%, flexibilisering van de arbeidsmarkt en gerichte ondersteuning aan mensen met lage inkomens. De versobering van de verzorgingsstaat leidt tot een toename van de werkgelegenheid met 6¼%. De structurele werkloosheidsvoet onder laaggeschoolden daalt op lange termijn van 13% naar minder dan 5%. De relatief kleine gerichte verzorgingsstaat past bij een geïndividualiseerde en heterogene samenleving. Het is relatief robuust voor schokken in de internationale omgeving, zoals immigratie, economische integratie en technologische vernieuwing. Er is wel een risico dat een groep permanente achterblijvers langdurig afhankelijk blijft van sociale voorzieningen en niet weet te ontsnappen aan de armoedeval.

Universele verzorgingsstaat

Flexibilisering van de arbeidsmarkt wordt in de universele verzorgingsstaat gecombineerd met publieke herverdeling en collectieve regelingen. Een effectieve en strenge overheid moedigt

mensen aan actief te worden en te blijven op de arbeidsmarkt. Het stelsel is meer conform dat in Scandinavië. Een pakket maatregelen dat de universele verzorgingsstaat karakteriseert, omvat subsidies voor kinderopvang, belastingverlaging voor tweede verdiemers, strenge plichten en sancties in de sociale zekerheid, een soepeler ontslagrecht en minder (fiscale) faciliteiten voor niet-werkende partners en voor de opbouw van pensioen. Het pakket vergroot de participatiegraad van vrouwen met 10%-punt, dat wil zeggen van 64% naar 74%. De totale werkgelegenheid neemt met circa 3% toe en de werkloosheid onder laaggeschoolden daalt met 4¼%-punt. De universele verzorgingsstaat past bij een relatief homogene samenleving met een goed opgeleide beroepsbevolking en een strenge, effectieve overheid. In ruil voor behoud van solidariteit wordt er ingeleverd op het gebied van privacy, keuzevrijheid, faciliteiten voor pensioenopbouw en baan-zekerheid. Dit toekomstbeeld is kwetsbaarder voor immigratie van laaggeschoolden.

Decentrale verzorgingsstaat

De overheid doet een stap terug in de decentrale verzorgingsstaat als het gaat om inkomensherverdeling en sociale verzekering. Decentrale collectiviteiten, zoals bijvoorbeeld vakbonden of beroepsgroepen, nemen deze rol gedeeltelijk over. De verantwoordelijkheid voor sociale verzekeringen komt volledig in handen van deze collectiviteiten zodat afwenteling van schadelast op de overheid wordt voorkomen. De overheid waarborgt het bestaansminimum en bekommert zich om degenen die niet beschermd zijn door decentrale collectiviteiten. Een pakket maatregelen uit de decentrale verzorgingsstaat omvat lagere uitkeringen, minder fiscale progressie, loonkostensubsidies voor langdurig werklozen en laaggeschoolden, en decentralisatie van verantwoordelijkheden. Ontslagbescherming blijft gehandhaafd. De werkgelegenheid groeit met circa 2½%; de werkloosheidsvoet onder laaggeschoolden daalt met 1¾%. De decentrale verzorgingsstaat past in een wereld waarin langdurige arbeidsrelaties tussen werknemers en werkgevers belangrijk zijn voor investeringen in kennis en innovatie. De keerzijde is dat de lage mobiliteit tussen groepen het aanpassingsvermogen van de economie belemmert. Het maakt de verzorgingsstaat kwetsbaar voor schokken in immigratie, technologie en economische integratie.

Kiezen

Als economen hebben wij niet als taak keuzes te maken. Onze rol is meer om keuzes te verhelderen. *'Reinventing the Welfare State'* beoogt dat te doen door beleidsgerichte analyses vanuit het perspectief van een brede welvaartsanalyse. Als u wilt meedenken over een nieuw ontwerp voor de Nederlandse verzorgingsstaat, dan willen we de studie warm aanbevelen. Be prepared! ▢

Meer informatie: ruud.de.mooij@cpb.nl

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN MAART/APRIL 2006

ECONOMISCH HERSTEL OP VELE FRONTEN

De Nederlandse economie bloeit op. De economische groei trekt dit jaar aan tot 2¾% en volgend jaar tot 3%. Op meerdere fronten markeert 2006 een wending ten goede. De uitvoer profiteert van het herstel in Europa en de verbetering van de concurrentiepositie. De gezinsbestedingen nemen toe door herstel van de koopkracht en groei van de werkgelegenheid. De overheidsbegroting is volgend jaar vrijwel in evenwicht.

DE WERELDECONOMIE

Amerikaanse groei zwakt wat af

De economische groei in de VS was vorig jaar opnieuw hoog ondanks het negatieve effect in het laatste kwartaal van de orkanen Katrina en Rita. De particuliere consumptie nam fors toe als gevolg van de werkgelegenheids groei en een verdere daling van de spaarquote. Voor dit en komend jaar wordt een lichte afzwakking van de economische groei geraamd, nu het monetaire beleid niet langer expansief is en de hausse op de huizenmarkt voorbij lijkt. In de projectie neemt het tekort op de lopende rekening toe tot een recordomvang. Vooral door herstel van de orkaanschade zal het begrotingstekort in 2006 tijdelijk oplopen.

Eurogebied zit in de lift

In de tweede helft van 2005 kwam het conjunctureel herstel in het eurogebied op gang, ondanks de verdere stijging van de olieprijs. Het herstel werd gedragen door de uitvoer en de investeringen. De groei van de consumptie bleef daarentegen bescheiden, vanwege de beperkte toename van de werkgelegenheid en het nadelige effect van de hogere olieprijs op de koopkracht. In 2006 loopt de BBP-groei naar verwachting op tot 2¼%, het hoogste cijfer sinds 2000. Bij de voorziene verbetering op de arbeidsmarkt kan de consumptieontwikkeling enigszins versnellen.

Voor 2007 wordt een vergelijkbare economische groei geraamd. Door de geprojecteerde olieprijsdaling neemt de inflatie licht af, waardoor de consumptie iets sneller kan toenemen. Daar staat tegenover dat de economische groei in Duitsland dan wordt getemperd door het restrictieve begrotingsbeleid.

Centrale banken verhogen rente

De Amerikaanse centrale bank heeft haar rentetarif verhoogd van 1% in juni 2004 tot 4,5% in januari 2006. Ook de Europese Centrale Bank verhoogde eind vorig jaar en begin maart haar officiële rentetarieven om te hoge inflatie op middellange termijn te voorkomen. Op basis van de huidige prognose van groei en inflatie is de verwachting dat ook dit jaar de officiële rentetarieven in de VS en Europa iets zullen stijgen. De kapitaalmarktrentes lopen daarbij vermoedelijk ook wat op, maar blijven historisch gezien laag.

Olieprijs neemt wat af

Met een stijging van ruim 40% steeg de Brent-olieprijs in 2005 opnieuw scherp. De huidige hoge olieprijs is het gevolg van de stevige vraagtoename gedurende de afgelopen jaren bij een

relatief beperkte aanbodstijging. Door extra investeringen neemt de olieproductie in de komende jaren naar het zich laat aanzien duidelijk toe. Hierdoor kan de olieprijs naar verwachting enigszins dalen. In historisch perspectief blijft wel sprake van een krappe oliemarkt, met een grote prijsgevoeligheid voor tegenvallers aan de aanbodkant.

Onzekerheden

De prognose voor de wereldeconomie is omgeven met zowel opwaartse als neerwaartse risico's. Zo zou bijvoorbeeld de goede winstgevendheid kunnen leiden tot een sterkere stijging van de bedrijfsinvesteringen en de werkgelegenheid. De olieprijs zou hoger kunnen uitkomen dan hier geraamd, bijvoorbeeld doordat een terroristische aanslag het olieaanbod vermindert. Het Amerikaanse tekort op de lopende rekening is in de huidige omvang op den duur onhoudbaar. Het is waarschijnlijk dat een koersdaling van de dollar een rol zal spelen in de correctie van het tekort. In welke mate en wanneer is echter uiterst onzeker. Van een forse dollarval zal een negatief effect uitgaan op de economische groei van het eurogebied.

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Economie sluit 2005 goed af...

De Nederlandse economie heeft het afgelopen jaar goed afgesloten. Volgens de 'flash'-raming van het CBS bedroeg de economische groei 1,0% vergeleken met het vorige kwartaal. Daarmee groeide de economie voor het derde kwartaal op rij rond de 1%, oftewel maar liefst 4% op jaarbasis. Toch bleef de economische groei over heel 2005 steken op slechts 0,9%, vanwege de sterke krimp in het eerste kwartaal. De groei werd vorig jaar vooral gedragen door de uitvoer. De binnenlandse bestedingen namen nauwelijks toe, ondanks een indrukwekkende eindspurt van de particuliere consumptie.

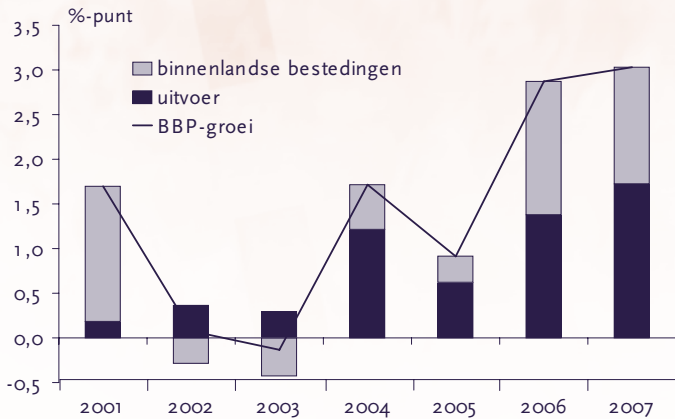
... en bloeit dit jaar op

De economie bloeit in 2006 waarschijnlijk verder op. We verwachten dat de economische groei dit jaar 2¾% bedraagt en volgend jaar nog iets versnelt, tot 3%. De uitvoer trekt aan door het herstel in Europa. Bovendien kan de concurrentiepositie voor het eerst sinds 2001 wat verbeteren. De uitvoer was de afgelopen jaren de kurk waarop de economie bleef drijven; in de afgelopen vier jaar was de bijdrage van de totale binnenlandse bestedingen aan de economische groei gemiddeld nihil. In 2006 en 2007 zullen ook de binnenlandse bestedingen weer een aanzienlijke groeibijdrage leveren (zie figuur).

CPB optimistisch?

De CPB-raming is wat gunstiger dan de prognoses van andere organisaties. De Nederlandsche Bank, de OESO en de Europese Commissie gaan in beide jaren uit van een economische groei die ½ à ¾%-punt lager ligt. Een belangrijke verklaring hiervoor is

Bijdragen van uitvoer en binnenlandse bestedingen aan de BBP-groei, 2001-2007

echter dat hun ramingen nog van vorig jaar dateren. Hierdoor hebben zij de gunstige CBS-cijfers voor het vierde kwartaal nog niet kunnen meenemen. De Consensus Forecast - het gemiddelde van de verwachtingen van een tiental financiële instellingen - is in maart sterk omhoog gegaan vergeleken met februari en ligt nu voor 2006 redelijk dicht in de buurt van onze raming.

China stimuleert uitvoer

De uitvoergroei zal dit en volgend jaar kunnen versnellen, waardoor de export de motor blijft van de economie. Voornaamste reden is het aantrekken van de economie in Europa, onze belangrijkste afzetmarkt. Bovendien zal de prijsconcurrentiepositie van het bedrijfsleven dit jaar voor het eerst sinds 2000 wat verbeteren: de arbeidskosten per eenheid product nemen sterker af dan bij de concurrenten. Dit komt door de gematigde loonontwikkeling en de verwachte koersdaling van de euro van 1,24 dollar in 2005 tot gemiddeld 1,20 dollar voor dit en komend jaar. De in Nederland geproduceerde uitvoer zal hierdoor de hoogste groei van dit decennium kennen.

De wederuitvoer groeit naar verwachting in 2006 en 2007 met dubbele cijfers. De opkomst van China in de wereldeconomie geeft momenteel een enorme impuls aan Nederland distributieland. De wederuitvoer bestaat voor een aanzienlijk deel uit computers en consumentenelektronica. Tien jaar geleden kwamen deze producten nog nauwelijks uit China, maar vorig jaar was het aandeel al gestegen tot maar liefst een kwart.

Gezinsbestedingen nemen toe

De consumptieve bestedingen nemen in de raming dit en volgend

jaar met 1¼% toe. Het beschikbaar inkomen van gezinnen stijgt door koopkrachtherstel en meer werkgelegenheid. Voornamelijk door de versnelling van de werkgelegenheidsgroei neemt het beschikbaar loon- en uitkeringsinkomen komend jaar sterker toe dan dit jaar. Toch verwachten we dat volgend jaar de consumptiegroei niet sneller toeneemt dan dit jaar. In de raming ligt namelijk besloten dat gezinnen dit jaar nog een deel van het vrijgegeven spaarloon besteden. Bovendien leiden de vorig jaar gestegen beurskoersen en huizenprijzen dit jaar tot wat extra bestedingen, terwijl voor komend jaar met geringere vermogenseffecten is gerekend.

Stevig herstel winsten en investeringen

De investeringen trekken in de raming stevig aan, vooral die in machines en computers. Het investeringsklimaat is duidelijk verbeterd: het producentenvertrouwen in de industrie bereikte in februari het hoogste niveau sinds eind 2000. De verwachte opleving van de productiegroei zorgt voor een sterke stijging van de bezettingsgraad. Ook de winstgevendheid van het bedrijfsleven neemt waarschijnlijk flink toe, mede door de rooskleuriger situatie op de buitenlandse en in iets mindere mate op de binnenlandse afzetmarkten. De bedrijfsinvesteringen groeien dit jaar naar verwachting met 8% en volgend jaar met 5%.

Werkloosheid daalt

De werkloosheid is over zijn top heen. Het aantal werkzoekenden neemt sinds eind vorig jaar gestaag af. Ook het aantal banen vertoonde in de loop van 2005 weer een toename, vooral door meer ingehuurde uitzendkrachten. We verwachten dat de werkgelegenheid dit en volgend jaar flink zal aantrekken. De werkloosheid neemt hierdoor in twee jaar tijd met 115 duizend personen af, tot gemiddeld 5% van de beroepsbevolking in 2007. De daling van de werkloosheid is volgend jaar het sterkst, omdat de werkgelegenheid altijd met enige vertraging reageert op de productie.

Loonstijging hoger dan inflatie

De inflatie is de eerste maanden van dit jaar sterk afgenomen. Voornamelijk door de afschaffing van het gebruikersdeel van de onroerendzaakbelasting (OZB) daalde de inflatie van 1,8% in december tot gemiddeld 1,2% in de eerste twee maanden van dit jaar. De geldontwaarding komt zowel in 2006 als 2007 waarschijnlijk uit op gemiddeld 1¼%. Het drukkende effect van het afschaffen van de OZB valt volgend jaar uit het inflatiecijfer weg. Daar staat tegenover dat bij de voorziene olieprijs van gemiddeld 55 dollar per vat in 2007 ook de opwaartse invloed van de gestegen energieprijzen zal zijn verdwenen.

Economische groei, 2005-2007

	2005		2006					2007				
	CPB	CF	CPB	CF	DNB	OESO	EC	CPB	CF	DNB	OESO	EC
	mutaties per jaar in %											
Verenigde Staten	3,5	3¼	3,3	3,5	3,5	3,2	3	3,0	3,0	3,3	2,7	
Japan	2,7	2¼	2,9	2,1	2,0	2,2	2	2,1	2,0	2,0	1,8	
Eurogebied	1,3	2¼	2,2	1,9	2,1	1,9	2¼	1,8	1,9	2,2	2,1	
Nederland	0,9	2¾	2,4	2,2	2,2	2,0	3	2,4	2,5	2,5	2,4	

Kerngegevens voor Nederland, 2004-2007

	2004	2005 ^{a)}	2006 ^{a)}	2007
	mutaties per jaar in %			
Internationaal				
Relevante wereldhandel	7,3	5,4	6½	7
Prijspeil goederenimport	0,6	3,5	3½	- 1
Concurrentenprijs	0,3	1,1	2½	0
Olieprijs (Brent, niveau in dollars per vat)	38,2	54,4	60	55
Eurokoers (dollar per euro)	1,24	1,24	1,20	1,20
Arbeidskosten p.e.p. verwerkende industrie in concurrerende landen	- 4,4	0,1	- ¼	- ¾
Volume bestedingen en productie				
Bruto binnenlands product (BBP, economische groei)	1,7	0,9	2¾	3
Particuliere consumptie	0,0	0,3	- 2 (1¼)	1¼
Bruto investeringen bedrijven (exclusief woningen)	3,3	0,3	8	5
Investeringen in woningen	6,4	5,7	4¾	3¼
Goederenimport (exclusief energie)	9,4	6,3	8¾	9¼
w.v. binnenslands geproduceerd	1,2	2,3	4	4¼
wederimport	20,1	10,9	13	14½
Goederenimport	9,0	5,6	8	8¾
Productie marktsector ^{b)}	1,9	1,4	3¾	4
Prijzen en lonen				
Consumentenprijsindex (CPI)	1,2	1,7	1¼	1¼
Prijs nationale bestedingen	1,4	1,6	1½	1¼
Prijspeil goederenimport (exclusief energie)	- 0,7	0,3	1¼	- ½
Prijsconcurrentiepositie	- 0,8	- 1,0	1	¼
Contractloon marktsector	1,5	0,8	1½	1¾
Loonsom per werknemer marktsector	3,5	1,5 (1,9)	¾ (1)	1¾
Arbeidskosten p.e.p., verwerkende industrie (exclusief olie)	- 1,4	0,3	- 3½	- 2
Arbeidsmarkt				
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	6,5	6,5	6	5
Werkloze beroepsbevolking (x 1000)	479	483	445	370
Werkgelegenheid in arbeidsjaren	- 1,6	- 0,5 (- 0,8)	1¼ (1)	1¾
Werkzame beroepsbevolking	- 1,2	0,0 (- 0,3)	1½ (1¼)	2
Beroepsbevolking	0,0	0,0 (- 0,2)	¾ (½)	1
Collectieve sector				
EMU-saldo collectieve sector (niveau in % BBP)	- 2,1	- 0,6	- 0,9	- 0,4
Bruto schuld collectieve sector (niveau ultimo jaar in % BBP)	52,5	51,8	51,1	49,5
Collectieve-lastendruk (niveau in % BBP)	37,8	39,6 (38,8)	39,4 (37,8)	39,5
Diversen				
Koopkracht mediaan alle huishoudens	- 0,4	- 1,7	1¼	1
Individuele spaarquote (niveau in % beschikbaar inkomen)	- 2,1	- 4,3	- 3½	- 2¾
Arbeidsproductiviteit marktsector ^{b)}	4,3	2,1 (2,4)	2¾ (3)	2
Prijs toegevoegde waarde marktsector ^{b)}	- 0,3	- 0,3	- 1	1
Reële arbeidskosten marktsector ^{b)}	3,8	1,8 (2,1)	1¾ (2)	¾
Arbeidsinkomensquote marktsector ^{b)} (niveau in %)	80,0	79,7	79	77¾
Uitvoersaldo (niveau in % BBP)	7,3	7,7	7½	7¾
Lange rente (niveau in %)	4,1	3,4	3¾	4

^{a)} Cijfers tussen haakjes zijn gecorrigeerd voor de financieringsverschuivingen als gevolg van de invoering van wet Verlenging Loondoorbetalings-verplichting bij Ziekte (VLZ) in 2005 en 2006 en van de Zorgverzekeringswet (ZVW) in 2006 en voor de aankoop door de Staat van het transportbedrijf van de Gasunie in 2005.

^{b)} Exclusief delfstoffenwinning en verhuur van en handel in onroerend goed.

De contractloonstijging in de marktsector heeft vorig jaar met 0,8% het laagste peil sinds de jaren tachtig bereikt. Deze toename was hiermee lager dan de inflatie, zodat werknemers er reëel erop achteruit gingen. Dit en volgend jaar ligt weer een reële verbetering in het verschiet. De contractloonstijging zal dit jaar naar verwachting 1½% bedragen en volgend jaar iets versnellen tot 1¾%.

Herstel koopkracht

De koopkracht van gezinnen zal - na drie jaar achtereen te zijn afgenomen - vanaf dit jaar gemiddeld genomen weer toenemen. De reële lonen stijgen en vooral dit jaar worden de lasten van gezinnen verlicht. Dit jaar gaat de helft van de huishoudens er meer dan 1¼% op vooruit, de andere helft minder (of gaan er zelfs op achteruit). Volgend jaar bedraagt de mediane koopkrachtstijging naar verwachting 1%. Daarbij is nog geen rekening gehouden met het recente kabinetsbesluit de zorgtoeslag per 1 juli aanstaande niet te verlagen. Als gevolg van dat besluit is de toename van de koopkracht dit jaar wat gunstiger (1½%), terwijl de koopkrachtstijging hierdoor volgend jaar juist wat wordt getemperd (tot ¾%). De verschillen in koopkrachtontwikkeling tussen huishoudens zijn dit jaar groot door de invoering van het nieuwe zorgstelsel. De spreiding in inkomenseffecten wordt bovendien nog onderschat, omdat voor veel variabelen met gemiddelden wordt gere-

kend. Door persoonlijke omstandigheden kunnen sommige huishoudens er (veel) meer op vooruit of achteruit gaan dan uit de gepresenteerde cijfers blijkt.

Begrotingstekort neemt af

Het begrotingstekort is de afgelopen twee jaar sterk afgenomen door de omvangrijke bezuinigingen en lastenverzwaringen van het kabinet. In 2003 was nog sprake van een overschrijding van het Europese 3%-plafond, vorig jaar bedroeg het EMU-tekort 0,6% van het BBP. Van ombuigingen is dit en volgend jaar geen sprake meer. Dit jaar gaan de lasten juist omlaag en wordt de zorgtoeslag van ruim 2 miljard euro ingevoerd. Verder is er een incidentele tegenvaller bij de vennootschapsbelasting die dit jaar zorgt voor een tijdelijke toename van het EMU-tekort. Bedrijven hebben vorig jaar genereus vennootschapsbelasting afgedragen vanwege de hoge rentevergoeding ('bankieren bij de fiscus'). Dat leidt in 2006 tot een te voorspellen tegenvaller, omdat de belastingdienst de teveel betaalde belastingen moet terugstorten. Door de opleving van de economie blijft de oploop van het begrotingstekort dit jaar beperkt. Het tekort komt uit op 0,9% van het BBP, om volgend jaar weer af te nemen tot 0,4% van het BBP.

Meer informatie: johan.verbruggen@cpb.nl

Prof. Coen Teulings nieuwe directeur CPB

Het kabinet heeft de econoom prof. dr. C.N. Teulings per 1 mei 2006 benoemd tot directeur van het Centraal Planbureau. Hij volgt hiermee Henk Don op.

Coen Teulings is thans directeur van SEO Economisch Onderzoek en hoogleraar economie aan de Universiteit van Amsterdam. Eerder was hij onder meer algemeen directeur van het Tinbergen Institute en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. In 1990 is hij gepromoveerd op een proefschrift getiteld 'Conjunctuur en kwalificatie'.

Met zijn benoeming krijgt het CPB wederom een directeur met een grote staat van dienst, zowel op het gebied van wetenschap als van beleid. Als internationaal vermaard econoom heeft prof. Teulings vele wetenschappelijke publicaties op zijn naam staan. Hij zal ook in de toekomst actief blijven in de academische wereld. Voor één dag in de week blijft hij hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Zijn betrokkenheid bij het economisch beleid blijkt onder meer uit zijn eerdere werkzaamheden bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, diverse adviesprojecten voor departementen en het lidmaatschap van de in 2005 geïnstalleerde Raad van Economisch Adviseurs, die adviseert aan de Tweede Kamer. Sinds 2003 is hij lid van de Commissie Dijkstal, die adviseert over de salariering van de politieke en ambtelijke top. Verder was prof. Teulings onder meer voorzitter van twee in de wandelgangen naar hem vernoemde commissies die zich hebben gebogen over het nieuwe examenprogramma economie voor Havo en Vwo. Bij zijn aantreden als CPB-directeur komt overigens een einde aan de meeste van zijn huidige nevenwerkzaamheden.

Coen Teulings is geen onbekende voor het CPB. Zo heeft hij enige artikelen samen met CPB-onderzoekers geschreven. In de periode 2001-2004 maakte hij deel uit van de Centrale Plancommissie. Dit externe adviesorgaan van het CPB - thans onder voorzitterschap van dr. Bert de Vries - heeft twaalf leden, afkomstig uit de wetenschap en uit het bedrijfsleven (inclusief sociale partners).

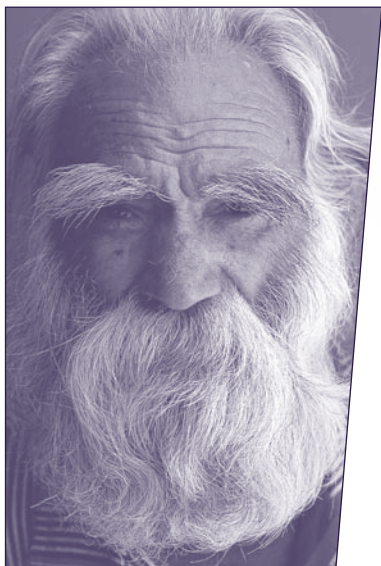
Wij zijn ervan overtuigd dat Coen Teulings zich net als zijn voorgangers zal inzetten voor de kwaliteit en beleidsrelevantie van het CPB-werk en voor het behoud van de inhoudelijke onafhankelijkheid. Zo kan het planbureau bijdragen aan het beantwoorden van de maatschappelijke vragen van vandaag en morgen. Het werken op het snijvlak tussen wetenschap en beleid is Coen Teulings op het lijf geschreven. □

Casper van Ewijk, onderdirecteur CPB

CPB-directeuren

1945 - 1955	Jan Tinbergen
1955 - 1957	Fred Polak
1957 - 1966	Pieter de Wolff
1966 - 1984	Cees van den Beld
1984 - 1989	Peter de Ridder
1989 - 1994	Gerrit Zalm
1994 - 2006	Henk Don
2006 -	Coen Teulings

De grijze haren van Nederland

Nederland vergrijsst. We krijgen minder kinderen, en onze levensverwachting neemt toe. Dit heeft ingrijpende gevolgen: steeds minder werkenden dragen zorg voor een groeiend aantal ouderen. Staan er nu tegenover 100 mensen van 20-64 nog 23 65-plussers, in 2040 zijn dit er al 43: de grijze druk verdubbelt dus bijna in de komende decennia. Als we dan tegelijkertijd de overheidsvoorzieningen evenredig willen laten meegroeien met de welvaartsontwikkeling, dan

betekent dit dat de overheidsuitgaven flink zullen toenemen. Weliswaar nemen de inkomsten ook toe, maar minder snel. Als we niet ingrijpen ontstaat zo een chronisch tekort, waardoor de overheids-schuld en de daarmee verbonden rentelasten onbegrensd zullen toenemen. Hoe blijft Nederland financieel houdbaar? En hoe kunnen we de vergrijzingslasten verdelen over de generaties?

Op vrijdag 17 maart publiceerde het CPB 'Ageing and the Sustainability of Dutch Public Finances'. Dit is een actualisatie en uitbreiding van de eerdere studie 'Ageing in the Netherlands' uit 2000. Een belangrijke conclusie uit het nieuwe rapport is dat het op peil houden van de voorzieningen leidt tot een toename van de overheidsbestedingen: van 48% van het bruto binnenlands product (BBP) nu tot 55% in 2040. Overheidsinkomsten zullen ook toenemen, met name in de vorm van belastingen op pensioenen. Dit is echter onvoldoende om de stijging van de uitgaven te compenseren. De huidige budgettaire arrangementen zijn daarom op lange termijn niet houdbaar. Zonder aanpassingen in het beleid wordt een groeiende financiële last doorgeschoven naar toekomstige generaties.

Wat is de oplossing? Een eerste mogelijkheid is: voer het structurele financieringssaldo van de overheid (het zogenaamde EMU-saldo) aan het eind van de komende regeerperiode op tot ongeveer 3% (overschot) van het BBP. Dit is een bedrag in de orde van 15 miljard euro. Dat betekent dat de huidige generaties flink gaan sparen, om zo een buffer op te bouwen voor de vergrijzingslasten van de komende generaties.

Het is ook mogelijk maatregelen te treffen om de toekomstige vergrijzingslasten te beperken. Dat kan bijvoorbeeld door de pensioenleeftijd geleidelijk op te trekken tot 67 jaar, zoals nu in Duitsland, en eerder al in de VS is besloten. De streefwaarde van het houdbare saldo kan dan 3/4% BBP lager zijn. Het

inperken van het gunstige belastingregime voor ouderen (vrijstelling van AOW-premie) levert nog eens 3/4% BBP op. Ook maatregelen die de arbeidsmarktparticipatie vergroten of de groei van uitgaven aan gezondheidszorg beteugelen werken de gewenste kant op. Uiteraard is het de politiek die hier een afweging moet maken: beleidsmaatregelen die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën verbeteren verschuiven lusten en lasten tussen generaties.

De eerdere CPB-studie naar de omvang van de vergrijzingsproblematiek berekende een houdbaar structureel EMU-saldo van slechts 1,2% BBP in 2010. De situatie is dus verslechterd. Dit is opmerkelijk aangezien in de tussenliggende periode maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid zijn genomen die de houdbaarheid sterk verbeteren. Hoe komt dit? Een aantal redenen:

- Eerst heeft de aandelenschok de pensioenvermogens uitgehouden. De afgelopen jaren is daar de sterke daling van de rente op de kapitaalmarkt bijgekomen, wat het verwachte rendement van pensioenfondsen verlaagt. Gevolg is een flinke verhoging van de (aftrekbare) pensioenpremies en een verlaging van de (belaste) uitkeringen. Gezamenlijk verhoogt dit het voor houdbaarheid vereiste EMU-saldo met 3/4% BBP.
- De ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van vrouwen is minder optimistisch ingeschat dan 6 jaar geleden. Het draagvlak voor de vergrijzing is daardoor kleiner (minder werkenden). Dit verhoogt het houdbare EMU-saldo in 2011 met 1/4% BBP.
- De hervormingen in de WAO hebben er voor gezorgd dat de arbeidsongeschiktheid zich gunstiger ontwikkelt, wat resulteert in een hoger arbeidsaanbod en lagere uitkeringslasten. Deze maatregelen hebben ervoor gezorgd dat het houdbare EMU-saldo 3% BBP lager wordt: een kleinere taakstelling.
- In het nieuwe zorgstelsel vallen de uitgaven van de vroegere particulier verzekerden ook onder de collectief gefinancierde zorgkosten. Door deze technische verandering zijn de collectieve uitgaven nu gevoeliger voor de toename in de kosten van de gezondheidszorg die het gevolg is van de demografische verschuiving. Het houdbare saldo is hierdoor 1/2% BBP hoger.
- De hogere olieprijs heeft de waarde van de aardgasvoorraad vergroot. Alle generaties zouden daarvan in gelijke mate moeten kunnen profiteren. Het uitputten van deze voorraad door de huidige generaties vergt daarom een hogere schadeloosstelling van toekomstige generaties. Ook dit levert een extra taakstelling op van 1/2% BBP.

Vergrijzing stelt ons voor moeilijke intergenerationele afwegingen. Het is aan de huidige generaties om ervoor te zorgen dat de komende generaties geen grijze haren krijgen van onze beslissingen nu. □

Meer informatie: ed.westerhout.nl

Recente publicaties

DECEMBER 2005 - MAART 2006

Onderstaande lijst geeft een overzicht van CPB-publicaties die zijn verschenen tussen december 2005 en maart 2006, gerangschikt naar publicatiereeks. Beleidsrelevante stukken zijn kort samengevat. Op www.cpb.nl kunt u de volledige stukken downloaden. Vaak is op de website ook een persbericht over de publicatie beschikbaar.

Prognoses

Centraal Economisch Plan 2006

johan.verbruggen@cpb.nl

De economierapportage op pagina's 4-7 van deze Nieuwsbrief bevat een samenvatting van de prognoses voor 2006 en 2007. Speciale onderwerpen in dit CEP zijn 'Ontslagbescherming' en 'De Doha-ronde: trage onderhandelingen over handelsliberalisatie'.

Bijzondere Publicaties

Reinventing the welfare state

Ruud de Mooij, maart 2006
ruud.de.mooij@cpb.nl

Zie artikel op pagina 2 en 3 van deze Nieuwsbrief.

Ageing and the sustainability of Dutch public finances

Casper van Ewijk, Nick Draper, Harry ter Rele en Ed Westerhout, maart 2006
ed.westerhout@cpb.nl

Zie artikel op pagina 8 van deze Nieuwsbrief

CPB Documenten

101. Europe's financial perspectives in perspective

George Gelauff, Herman Stolwijk en Paul Veenendaal, november 2005
paul.veenendaal@cpb.nl

Veel EU-lidstaten kijken met argusogen naar hun netto betalingspositie: betalen ze niet te veel

aan de EU, vergeleken met wat ze terugkrijgen? Vanuit economisch perspectief is het subsidiariteitscriterium echter veel belangrijker: moeten de uitgaven wel op EU-niveau plaatsvinden? Vanuit die invalshoek dient zich een aantal fundamentele hervormingen aan bij het Europese landbouwbeleid en het cohesiebeleid (de steun aan achterblijvende regio's).

102. Do market failures hamper the perspectives of broadband?

Machiel van Dijk, Bert Minne, Machiel Mulder, Joost Poort en Henry van der Wiel, december 2005
machiel.van.dijk@cpb.nl

In Nederland bestaat ongerustheid of de markt wel zorgt voor voldoende breedbandcapaciteit om aan de sterk groeiende vraag te kunnen blijven voldoen. Dit rapport behandelt de vraag of de markten inderdaad genoeg hun werk doen en welke specifieke rol er eventueel is weggelegd voor de overheid. De belangrijkste conclusie is dat er geen sprake is van marktgebreken die aanpassingen vergen van het huidige breedbandbeleid. Bedrijven ondervinden voldoende prikkels om te investeren in breedband.

103. Hoe effectief is extra fiscale stimulering van speur- en ontwikkelingswerk?

Maarten Cornet en Björn Vroomen, december 2005
maarten.cornet@cpb.nl

Dit Document onderzoekt door gebruik te maken van natuurlijke experimenten de effectiviteit van

twee wijzigingen in de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO): invoering van de startersfaciliteit en de verlenging van de eerste WBSO-schijf. Iedere euro afdrachtsvermindering besteed via de startersfaciliteit, leidt tot zo'n 50 tot 80 cent extra R&D-arbeid. De verlenging van de eerste WBSO-schijf leidt tot 10 tot 20 cent extra R&D-arbeid per euro afdrachtsvermindering.

104. Five Lisbon highlights: The economic impact of reaching these targets

Arjan Lejour en George Gelauff, januari 2006
arjan.lejour@cpb.nl

In 2000 hebben de Europese leiders in de Lissabon-agenda afgesproken om de economische groei en werkgelegenheid te stimuleren en van de Europese economie de meest concurrerende ter wereld te maken. Als Europa de doelstellingen die toen zijn bepaald, bereikt, zou het BBP met 12 tot 23% kunnen toenemen en de werkgelegenheid met ongeveer 11%. Deze conclusie volgt na analyse van vijf Lissabon-doelstellingen.

105. Athena: A multi-sector model of the Dutch economy

CPB, januari 2006
bert.smid@cpb.nl

106. Trefzekerheid van kortetermijnramingen van het CPB voor de jaren 1971-2004, inclusief vergelijking met negen andere instanties

Henk Kranendonk en Johan Verbruggen, januari 2006
henk.kranendonk@cpb.nl

Dit Document tracht een antwoord te geven op twee vragen, nl.: (i) hoe groot is de trefzekerheid van de korte-termijnprog-

noses van het CPB?, en (ii) hoe trefzeker zijn de CPB-ramingen in vergelijking met die van andere instanties? Als speciaal onderwerp in deze trefzekerheidspublicatie zoomt het CPB in op een vergelijking tussen tien nationale en internationale instanties ten aanzien van de trefzekerheid van hun BBP-groeiramingen voor de Nederlandse economie.

107. Voortijdig schoolverlaten in Nederland: omvang, beleid en resultaten

Marc van der Steeg en Dinand Webbink, februari 2006
dinand.webbink@cpb.nl

Zie artikel op pagina 12 van deze Nieuwsbrief

108. The trade-induced effects of the Services Directive and the country of origin principle

Roland de Brijn, Henk Kox en Arjan Lejour, februari 2006
henk.kox@cpb.nl

De intra-Europese handel in commerciële diensten kan met 30 tot 60 procent toenemen als de Dienstenrichtlijn wordt geïmplementeerd zoals die door de Europese Commissie is voorgesteld. Dit document laat zien dat het BBP in de Europese Unie met 0,3 tot 0,7 procent kan toenemen en de consumptie met 0,5 tot 1,2 procent als de Dienstenrichtlijn wordt geïmplementeerd inclusief het land-van-oorsprongbeginsel. Als dit principe uit de Dienstenrichtlijn wordt gehaald neemt de handel maar met 20 tot 40 procent toe. De welvaartseffecten van die handelstoename zijn dan ook kleiner.

109. De Nederlandse collectieve uitgaven in historisch perspectief

Frits Bos, februari 2006
frits.bos@cpb.nl

Waarom is de Nederlandse collectieve-uitgavenquote gestegen van 14% van het BBP in 1850 naar 61% in 1983 en daarna weer gedaald tot 49% in 2003? Om hierop een antwoord te kunnen geven, is de ontwikkeling van de uitgaven per functie, zoals sociale zekerheid, onderwijs, zorg, openbaar bestuur en rente vanaf 1921 in kaart gebracht. Voor de periode vanaf 1950 is het belang van een breed scala van achterliggende factoren onderzocht. De conclusie is dat de omslag vanaf 1983 in beperkte mate is bepaald door beleidsmaatregelen, zoals loonmatiging, versobering van uitkeringen, vermindering van subsidies en beperking van overheidstekorten. Dit wordt echter overschaduwd door de rol van vier andere factoren: sterk toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen, vergrijzing, dalende rentevoet en vermindering van de militaire dreiging.

110. Government involvement in liberalised gas markets: A welfare-economic analysis of the Dutch gas-depletion policy

Machiel Mulder en Gijsbert Zwart, februari 2006
gijsbert.zwart@cpb.nl

Deze studie onderzoekt de welvaartseffecten van twee belangrijke onderdelen van het Nederlandse beleid voor degaswinning, namelijk de gegarandeerde afzet voor gas uit de zogenaamde kleine velden, en een plafond op de productie van gas uit het Groningen-veld. Uit de analyse blijkt dat de maatschappelijke baten van de afzetgarantie voorlopig nog hoger zijn dan de kosten, maar dat dit beeld kan omslaan wanneer een goed ontwikkelde gasmarkt is ontstaan. De baten van een plafond op Groningen (van 42,5 miljard m³ per jaar) we-

gen niet op tegen de kosten van deze maatregel.

111. WorldScan: a model for international economic policy analysis

Arjan Lejour, Paul Veenendaal, Gerard Verweij en Nico van Leeuwen, februari 2006
arjan.lejour@cpb.nl

112. Investeringsprikkel voor woningcorporaties

Michiel van Leuvensteijn en Victoria Shestalova, februari 2006
victoria.shestalova@cpb.nl

Deze studie onderzoekt prikkels en belemmeringen voor de bouw van nieuwe huurwoningen door woningcorporaties en hoe die sinds het midden van de jaren '90 zijn veranderd. Uit de analyse volgt dat de prikkels voor investeringen door woningcorporaties in nieuwe huurwoningen de laatste jaren zwak waren. In 1995 zijn de corporaties verzelfstandigd. Met het wegvallen van de laatste bouwsubsidie-regeling in 1997 zijn de externe financiële prikkels tot bouw afgenomen. Daarnaast is er minder gelegenheid om grond voor nieuwbouw goedkoop te verkrijgen.

CPB Discussion Papers

51. What explains the variation in estimates of labour supply elasticities?

Michiel Evers, Ruud de Mooij en Daniël van Vuuren, december 2005
ruud.de.mooij@cpb.nl

52. Early retirement behaviour in the Netherlands; evidence from a policy reform

Rob Euwals, Daniël van Vuuren

en Ronald Wolthoff, december 2005
rob.euwals@cpb.nl

In het begin van de jaren negentig besloten de Nederlandse sociale partners de genereuze, actuarieel niet-neutrale en omslaggefinancierde vervroegde uittreddingsregelingen (VUT) om te vormen tot minder genereuze, actuarieel neutrale en kapitaalgedekte prepensioenregelingen. De ingangsdatum van de overgangsregeling varieert per bedrijfstak. In deze studie gebruiken de auteurs de variatie in de ingangsdata om het causale effect van de hervorming te schatten. Ze gebruiken daarbij een groot administratief databestand, het Inkomenspanelonderzoek 1989-2000. De conclusie is dat door de herziening werknemers vervroegde uittredding zijn gaan uitstellen.

53. Testing consumers' asymmetric reaction to wealth changes

Mauro Mastrogiacomo, januari 2006
mauro.mastrogiacomo@cpb.nl

Deze studie laat zien dat individuen sterker reageren op een negatieve ontwikkeling van hun vermogen dan op een positieve verandering. Deze asymmetrie, die wij in onze microgegevens vinden, suggereert dat economen de relatie tussen economische variabelen en vermogen niet als symmetrisch zouden moeten behandelen. We vinden dat deze asymmetrie toeneemt bij het toenemen van de leeftijd en op zijn hoogst is bij pensioenering.

54. Solving large scale normalised rational expectations models

Olaf van 't Veer, januari 2006
olaf.van.'t.veer@cpb.nl

55. Models and methods for economic policy; 60 years of evolution at CPB

Henk Don en Johan Verbruggen, januari 2006
johan.verbruggen@cpb.nl

Het CPB ontwikkelt econometrische modellen ten behoeve van de voorbereiding van het economisch beleid. Gedurende deze jaren van modelbouw en -gebruik op het CPB zijn de modellen sterk geëvolueerd. Geleidelijk is daarbij het accent verschoven van econometrie en empirie naar economische theorie. Nieuwe beleidsvragen en economische ontwikkelingen gaven richting aan het modelgerelateerde onderzoek. Nieuwe ontwikkelingen in de econometrie en de economische theorie werden in de modellen toegepast voor zover zij konden bijdragen aan de kwaliteit en de reikwijdte van de analyses.

56. Consumer price sensitivity in health insurance

Februari 2006
marc.pomp@cpb.nl

In deze studie presenteren onderzoekers van CPB, Erasmus Universiteit Rotterdam en Vektis nieuwe schattingen van de prijselasticiteit van de vraag naar zorgverzekeringen. Deze elasticiteit meet het verlies in marktaandeel van een verzekeraar na een prijsverhoging onder de aanname dat andere zorgverzekeraars hun prijs niet veranderen. De belangrijkste uitkomsten zijn: Voor werknemers was de prijselasticiteit van de vraag naar zorgverzekeringen erg laag in de periode 1996-2002. Jongere werknemers zijn iets prijsgevoeliger dan oudere werknemers. Bij grotere prijsverschillen zou de prijsgevoeligheid belangrijk kunnen toenemen.

57. Compensation of regional unemployment in housing markets

Wouter Vermeulen en Jos van Ommeren, februari 2006
wouter.vermeulen@cpb.nl

In regio's waar de werkloosheid hoog is, worden werknemers gecompenseerd doordat huizen er goedkoper zijn. De auteurs hebben het verband onderzocht tussen regionale huizenprijzen en werkloosheid op basis van gegevens over de arbeids- en de huizenmarkt in meer dan honderd Europese steden, verdeeld over negen landen. In steden waar de werkloosheid 10 procent hoger is, zijn woningen gemiddeld ongeveer 3 procent goedkoper. Uit een analyse van het Nederlandse Woning Behoeft Onderzoek blijkt een vergelijkbaar verband. Werkenden in regio's, waar de werkloosheid hoog is en het inkomen per hoofd laag, zijn dus niet noodzakelijkerwijs slechter af.

58. Do innovation vouchers help SMEs to cross the bridge towards science?

Maarten Cornet, Björn Vroomen en Marc van der Steeg, februari 2006
maarten.cornet@cpb.nl

Engelstalige versie van CPB Document 95 (zie Nieuwsbrief december 2005).

59. Income incentives to labour participation and home production; the contribution of the tax credits in the Netherlands

Mauro Mastrogiacomo en Nicole Voskuilen-Bosch, maart 2006
mauro.mastrogiacomo@cpb.nl

In dit onderzoek presenteren de auteurs een herleide-vorm-model voor de arbeidsmarktparticipatie van jonge vrouwen. Het model houdt rekening met een

aantal onzekere factoren die de toekomstige participatie kunnen verstoren, zoals de geboorte van een kind of vervroegde pensioenering. Nieuw is dat het model ook de aan thuiswerk bestede tijd (Eng: home production) meeneemt. De auteurs simuleren het effect van twee beleidsopties: afschaffing dan wel verhoging van de arbeidskorting en de combinatiekorting. Afschaffing verkleint het verschil in levensloopinkomen tussen werken en niet-werken en zal mogelijk de prikkel tot participatie verminderen.

60. Team incentives in public organisations; an experimental study

Jana Vyrastekova, Sander Onderstal en Pierre Koning, maart 2006
pierre.koning@cpb.nl

In dit paper onderzoeken de auteurs via een (laboratorium-)experiment de effectiviteit van prestatieprikkels bij publieke organisaties. De introductie van individuele prestatiebeloning leidt tot gemengde resultaten. Individuele beloning heeft vooral kwalijke effecten wanneer deelnemers die van nature gemotiveerd zijn andere deelnemers te helpen, daartoe ontmoedigd worden.

61. Health plan pricing behaviour and managed competition

Rudy Douven en Erik Schut, maart 2006
rudy.douven@cpb.nl

Sinds 1996 bestaat voor verzekeraars een systeem van geregleerde concurrentie op de ziekenfondsmarkt. Voor de periode 1996-2004 is onderzocht hoe de premiestelling van ziekenfondsen kan worden verklaard. Uit de schattingen volgt dat concurren-

tie een ondergeschikte rol speelt bij de premiestelling door ziekenfondsen. De invoering van de Zorgverzekeringswet in 2006 heeft echter geleid tot radicale veranderingen. De reële dreiging van een verlies aan verzekerden blijkt van grote invloed op de premiestelling van zorgverzekeraars. In scherp contrast met de voorgaande periode, lijkt concurrentie nu een dominante rol te spelen bij de premiestelling. Of dit een tijdelijk of blijvend fenomeen is, valt nog moeilijk te voorspellen.

62. Optimal safety standards for dike ring areas

Carel Eijgenraam, maart 2006
carel.eijgenraam@cpb.nl

In de tot nu toe gebruikte methode om te bepalen wat de optimale hoogte van dijken is, staat de overstromingskans centraal. De auteur laat zien dat alleen het centraal stellen van de verwachte jaarlijkse schade resulteert in een optimale strategie. Omdat economische groei de schade bij overstroming verhoogt, is een daling van de overstromingskansen nodig om de verwachte schade binnen dit vaste interval te houden.

63. Households' response to wealth changes: do gains or losses make a difference?

Robert Paul Berben, Kerstin Bernoth en Mauro Mastrogiacomo, februari 2006
mauro.mastrogiacomo@cpb.nl

Het doel van deze studie is het schatten van hoeveel groter het effect is van vermogensverliezen op de actieve besparingen en consumptie van duurzame goederen in Nederland. De Nederlandse consument reageert aanzienlijk heftiger op een daling van de aandelenkoers dan op een vergelijkbare stijging. De reactie op koersverlies is bijna driemaal groter dan op koerswinst, zo blijkt uit dit onderzoek. Koersverliezen op aandelen leiden tot extra besparingen om het geslonken vermogen weer op peil te brengen. Dit heeft de consumptie in de eerste jaren van de nieuwe eeuw aanzienlijk gedrukt.

Colofon

CPB Nieuwsbrief is een uitgave van het
Centraal Planbureau
Postbus 80510
2508 GM Den Haag
T 070 – 3383380
F 070 – 3383350
I www.cpb.nl
E redactie@cpb.nl

Redactie:

Taco van Hoek, hoofdredacteur
Kees Folmer
Dick Morks
Marc Pomp
Wim Suyker
Jacqueline Timmerhuis
Johan Verbruggen
Daniël Waagmeester

Drukker: Koninklijke De Swart

Ontwerp: Maarten Balyon grafische vormgeving bv

CPB Nieuwsbrief is ook beschikbaar op www.cpb.nl
Teksten mogen zonder voorafgaande toestemming worden overgenomen, onder vermelding van het CPB als bron.

Financiële prikkels en coaches verminderen schooluitval

Voortijdig schoolverlaten is een groot probleem in het Nederlandse onderwijs. Recent zijn uiteenlopende oplossingen geopperd: een leerwerkplicht tot 23 jaar, lastige jongeren klaarstomen in kazernes en meer praktijkgericht onderwijs in het (v)mbo. Wat is de oplossing? In een recente studie zet het CPB de binnenlandse en buitenlandse ervaringen op een rijtje.

We spreken van voortijdig schoolverlaten wanneer een leerling het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie: een diploma van havo, vwo of niveau 2 van het mbo. Naar schatting ging het in het schooljaar 2003/04 om 64 000 jongeren. Circa eenderde van hen heeft zelfs geen enkel diploma in het voortgezet onderwijs.

Het probleem is duidelijk: jongeren zonder startkwalificatie hebben slechtere perspectieven op de arbeidsmarkt. Ook zijn ze minder vaak beschikbaar voor werk. Naarmate jongeren meer onderwijs volgen, verbeteren de vooruitzichten. Deze zijn het meest ongunstig voor jongeren zonder diploma. Maar hiermee is niet alles gezegd. De kansen op de arbeidsmarkt verschillen naar type beroepsonderwijs en opleidingsrichting. Het is dan ook te kort door de bocht om het al dan niet hebben van een startkwalificatie te zien als de kritische factor voor succes op de arbeidsmarkt.

Voortijdig schoolverlaters vormen een divers samengestelde groep. Hiertoe behoren zowel jongeren die geen enkel diploma hebben behaald in het voortgezet onderwijs als de groep met een vmbo-diploma maar zonder afgeronde vervolgopleiding. Met name in het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en de assistent-opleidingen binnen het mbo bevinden zich grote groepen leerlingen die geen zicht hebben op het halen van een startkwalificatie. Deze jongeren lijken meer gebaat bij beleid dat gericht is op het bevorderen van de toegang tot de arbeidsmarkt dan bij pogingen om hun opleidingsniveau te verhogen. Een andere groep betreft leerlingen die in principe voldoende niveau hebben, maar die om andere redenen (bijvoorbeeld motivatie- of gedragsproblemen of de verlokking van een baan) hun opleiding niet afmaken.

In Nederland wordt jaarlijks ongeveer 80 miljoen euro uitgegeven om voortijdig schoolverlaten terug te dringen. De effecten van dit beleid zijn niet bekend. Evaluaties van buitenlandse programma's laten zien dat vooral programma's die gebruik maken van financiële prikkels voor leerlingen, leraren of scholen effectief kunnen zijn. Daarnaast zijn positieve effecten gevonden van langdurige en intensieve begeleiding van risicoleerlingen door een individuele mentor of coach. Ook interventies op vroege leeftijd - zogeheten vroege schoolse educatieprogramma's - kunnen de kans op schooluitval op latere leeftijd verminderen. Over het algemeen zijn curatieve interventies minder effectief (en duurder) dan preventieve interventies: voorkomen is dus ook hier beter dan genezen.

De resultaten van buitenlandse programma's kunnen niet recht-

streeks worden doorvertaald naar de Nederlandse situatie. De kenmerken van effectieve buitenlandse maatregelen kunnen wel als uitgangspunt dienen voor het ontwerp van kansrijke beleidsexperimenten in Nederland.

Met de kennis die hiermee wordt opgedaan, kan een effectief beleid worden ontwikkeld om vroegtijdig schoolverlaten in te dammen. Zo kunnen in beginsel grote maatschappelijke voordelen worden gerealiseerd. Maar het zijn natuurlijk de jongeren zelf die er het meeste baat bij hebben als zij een goed opleidingsniveau weten te behalen. □

Meer informatie: marc.van.der.steeg@cpb.nl